

Держава та регіони

логічно значущих суспільних відносин, то заходи стимулювання й примусу мають переважно економічний характер.

5. Заходи контролю та нагляду. Контроль, як захід регіональної екологічної політики, має на меті забезпечити додержання вимог законодавства про охорону навколишнього природного середовища всіма підприємствами, установами, організаціями, а також громадянами.

Контроль за додержанням законодавства про охорону навколишнього середовища здійснюється також місцевими радами, їх виконавчими комітетами.

6. Важливе місце займають заходи юридичної відповідальності – позитивної та негативної.

Вищенаведений перелік заходів регіональної екологічної політики не є вичерпним, але він дає змогу скласти уявлення про заходи регіональної екологічної політики як форми впливу на учасників екологічно значущих суспільних відносин.

Отже, як було визначено вище, реалізація регіональної екологічної політики становить собою розробку та втілення в життя суб'єктами регіональної екологічно-політичної діяльності інформаційних, екологічно-освітніх, стимуляційних та примусових, економічних та інших заходів.

IV. Висновки

Регіональна екологічна політика є невід'ємною складовою регіональної політики взагалі та національної екологічної політики зокрема, а також ефективним засобом подолання екологічної кризи в окремому Придніпровському регіоні і державі в цілому. Юридична природа регіональної екологічної політики реалізується завдяки екологічному та чинному законодавству України та особливо регіональному нормативно-правовому регулюванню.

Література

1. Гетьман А.П. Процессуальные вопросы в природоресурсовом праве / А.П. Гетьман. – К. : УМК ВО, 1989. – С. 7.
2. Гриневецкий С. Региональный рух, як фактор стабільності / С. Гриневецкий // Урядовий кур'єр. – 1999 – № 215. – С. 7.
3. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
4. Концепція державної регіональної політики України : затверджено II Всеукраїнським з'їздом Спілки лідерів місцевих та регіональних влад України 09.09.2000 р. // Голос України. – 2000. – № 203 (2450). – С. 4.
5. Общая теория государства и права. Академический курс : в 2 т. / [под ред. М.Н. Марченко]. – М. : Зерцало, 1998. – Т. 2: Теория права. – С. 361.

УДК 336.76;021.61

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ФОНДОВОГО РИНКУ ЗА РАХУНОК ДЕПОЗИТАРНОЇ СИСТЕМИ

Кіктенко О.В.

кандидат наук з державного управління, доцент

Кіктенко З.П.

старший викладач
Класичний приватний університет

Annotation

State regulation of the stock market is considered in the article. The main principles of central depositaries are generalized. Interaction of institutes of capital markets infrastructure, which is a depositary system, is defined.

Анотація

Розглянуто державне регулювання фондового ринку. Узагальнено основні принципи центральних депозитаріїв. Визначено взаємозалежність інститутів інфраструктури ринків капіталу, яким виступає депозитарна система.

Ключові слова

Інвестиції, цінні папери, державна підтримка, привабливість країни, депозитарна система, фінансові ринки, науково-інноваційна політика.

I. Вступ

Україна вступила на шлях побудови фондового ринку у той час, коли у світовій практиці сформувалися принципи та механізми державного й наддержавного регулювання фінансових ринків. Це дає нашій країні змогу не повторювати помилок, яких припускалися інші держави, а створити оптимальний механізм функціонування фон-

дового ринку, спираючись на міжнародний досвід та національні особливості.

II. Постановка завдання

Мета статі – дослідити особливості державного регулювання фондового ринку, узагальнити основні принципи центральних депозитаріїв.

III. Результати

Для ефективного розвитку ринку цінних паперів важливе місце має бути відведено доопрацюванню старих законів і введенню у дію нових, що врегульовують питання фондового ринку. Необхідно передбачити розроблення та доопрацювання проекти Закону України “Про єдину біржову систему”, нову редакцію Закону “Про цінні папери та фондову біржу”, Укази Президента “Про учасників фондового ринку, що саморегулюються”, “Про торговельно-інформаційні системи”, “Про інвестиційних консультантів”, “Про інсайдерську інформацію”, Постанови Кабінету Міністрів України “Про регулювання довірного управління цінними паперами”, “Про порядок створення відкритих акціонерних товариств на базі майна об’єктів незавершеного виробництва”, “Про прийняття стандартів міжнародних організацій із стандартизації фондового ринку”.

Активізація процесів формування масиву законодавчих актів привела до законодавчого врегулювання та відпрацювання досить широкого спектра проблем. Однак, не дивлячись на суттєвість зроблених кроків, відзначимо, що і процеси приватизації, і фондовий ринок залишаються непрозорими та інформаційно неадекватними; підприємства не відпрацювали досконалі механізми оцінювання власної вартості й на цій основі випуску акцій, вторинний ринок корпоративних облігацій нерозвинутий, що стримує розвиток ринку акцій як об’єкта портфельного інвестування [1; 2].

Відповідно до законодавчо-інституціональних механізмів регулювання фондового ринку, в основному сформовано законодавче поле діяльності учасників фондового ринку, що врегульовує питання дефініції понять, ролі учасників фондового ринку та його структури. Водночас, значні відхилення від міжнародної практики демонструє така сфера діяльності, як регулювання інтересів акціонерів, підвищення прозорості роботи фондового ринку, розвиток інновацій, поширення цінних паперів корпоративного сектора.

Слід також відзначити надмірну орієнтацію державної політики лише на стратегічних інвесторів і на збереження значної державної частки в статутних фондах АТ; надмірну сегментацію регулювання фінансового ринку України та створення надлишкової регулятивної інфраструктури; затримку в проведенні масштабної пенсійної реформи,

що обмежує зростання реальної капіталізації фінансової системи [3].

Одним із напрямів роботи державних органів влади є формування ефективних інституцій фінансової інфраструктури. Найголовніша функція контролю прав власності належить Національному депозитарію, який має функціонувати як єдиний організатор торгівлі західного зразку.

Науковцями та спеціалістами була розроблена Державна програма розвитку Національної депозитарної системи. Основними положеннями цього документа передбачено:

- завершення формування центрального депозитарію;
- запровадження базових принципів функціонування системи інституцій, які професійно виконують функції обліку та обігу цінних паперів;
- розроблення основ уніфікації обігу цінних паперів;
- інтеграція учасників національної депозитарної системи в глобальні та регіональні фінансові ринки;
- введення нових принципів і процедур обслуговування обігу державних цінних паперів;
- удосконалення розрахунково-клірингової діяльності в депозитарній системі України.

Фактично, Національний депозитарій за умови реалізації Програми став би тим центральним органом, який би мав на фондовому ринку України статус, аналогічний Національному банку України на банківському ринку.

Велике значення має робота саморегульованих організацій. Вони активізують свою роль у процесах розроблення законодавчої бази, етичних норм і правил торгівлі, дотримання принципів “чесної гри”. Членами саморегульованих організацій (далі – СРО) є 1461 професійний учасник ринку цінних паперів. Однак саморегульовані організації не набули ще в Україні належного значення. Багато в чому це пов’язано з відсутністю механізму державного контролю власне за самою СРО та відповідальністю СРО за невиконання отриманих функцій. Комісією розроблено проект Закону України “Про внесення зміни до Закону України “Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні” щодо визначення саморегульованої організації професійних учасників ринку цінних паперів як учасника ринку цінних паперів, встановлено відповідні вимоги до її діяльності, права та функції організації [4].

Розглядаючи стан розвитку фондового ринку за його складовими, було виявлено, що більша його частина – близько 90% – представлена неорганізованим ринком. Однак напрям роботи державних органів, як це

зафіксовано у численних документах, полягає у збільшенні обсягів торгів та підвищенні рівня організованої торгівлі. На цьому ринку мають бути сконцентровані цінні папери стратегічно важливих для держави об'єктів, а також підприємств-монополістів [5, с. 17].

Однією з частин фондового ринку виступає ринок державних цінних паперів. Цей ринок характеризується тим, що він має включати високонадійні фінансові інструменти, які часто деноміновані в національних грошових одиницях. Розвинутих ринкам європейських країн властива активна торгівля урядовими цінними паперами на провідних ринках цінних паперів.

Останніми роками намітилася тенденція до зменшення ролі держави на світовому фінансовому ринку. Так, менш ніж 30% ринку цінних паперів країн Великої вісімки контролюються державою чи підпорядковані державним інтересам. Сьогодні приватний капітал визначає ситуацію на ринках [6, с. 348].

В останні десятиріччя депозитарна та розрахунково-клірингова діяльність стала одним із провідних видів професійної діяльності на світових ринках цінних паперів. Ця діяльність забезпечує фундамент ринку цінних паперів. Значною мірою процедури обліку, клірингу та розрахунків визначають дієвість та ефективність фондового ринку і допомагають забезпечити цілісність ринку, знизити рівень ризику та заощадити значні кошти.

Головними принципами, на які центральні депозитарії орієнтуються у своєму розвитку, є: існуючі центральні депозитарії; дематеріалізація цінних паперів; розвиток послуг кредитування/застави цінних паперів; розширення кола цінних паперів/інструментів, що беруться на обслуговування; впровадження міжнародних операцій; встановлення зв'язків між іноземними й іншими центральними депозитаріями; центральні депозитарії, що знаходяться в процесі становлення; створення методологічних основ стабільності та зниження ризиків на фондовому ринку і залучення іноземних інвестицій; створення методологічних основ і стандартів депозитарного обліку та оптимальних умов для роботи центральних депозитаріїв; підвищення ліквідності/оборотності ринку; розвиток інформаційно-технологічних систем.

Цінні папери в документарній формі можуть бути знерухомилені в депозитарній організації або можуть бути дематеріалізовані (тобто існувати тільки у виді записів на електронних носіях).

Більше 41% центральних депозитаріїв у світі прийняли рішення про те, що немає необхідності в наданні власникам цінних паперів у їх фізичній формі. При цьому облік

цінних паперів і прав власності здійснюється у вигляді електронних записів. 31% Центральних депозитаріїв здійснюють знерухомилення, у той час як транзакції проводяться через електронну розрахункову систему без фізичного переміщення цінних паперів. Інші 28% центральних депозитаріїв зберігають цінні папери як в електронній, так і в знерухомиленій формі.

Найчастіше доступ інвесторів до центрального (національного) депозитарію здійснюється через зберігача (89%). Це цілком відповідає нормам Закону України "Про Національну депозитарну систему й особливості електронного обігу цінних паперів в Україні".

Вибір найкращого методу доступу має визначатися функціональними складовими кожного локального центрального депозитарію. Навіть якщо правила локального членства дозволяють прямий доступ інвесторам, це може бути не дуже вигідним, і більш доцільним слід вважати доступ у центральний депозитарій через локального агента, який завжди є його членом.

Більшість (52%) депозитаріїв мають власника в одній особі (або у власності локальної фондової біржі, або в державній формі власності, включаючи власність центрального банку). 79% центральних депозитаріїв мають розвинуту систему зв'язку і сполучень з учасниками, яка використовується для підтвердження права власності цих учасників. З-поміж центральних депозитаріїв, які мають такі розвинуті системи, в середньому 90% допущених учасників спілкуються за допомогою цих систем.

Україна ще й досі знаходиться далеко від головних потоків капіталу. Спроби ринкових перетворень окремих сторін господарської діяльності, на жаль, не призводять до бажаного результату. Відсутність ефективно діючої інфраструктури, яка забезпечує акумулювання капіталу для інвестицій у виробничу і соціальну сфери та сприяє раціональному розміщенню фінансових ресурсів, не дає можливості ефективно управляти господарською діяльністю і конкурентно оцінювати вартість виробничих ресурсів. Недосконала система обліку прав власності на майно у поєднанні із відсутністю загальнонаціональних ринків основних ресурсів виробництва робить українську продукцію неконкурентною, а українські підприємства збитковими.

Впровадження сучасної моделі національних біржової та депозитарної систем в Україні виявилось неможливим з ряду суб'єктивних та об'єктивних факторів. На відміну від інших країн, у яких причиною розвитку депозитарної діяльності було стрімке зростання операцій на ринках цінних паперів, в Україні розвиток національної депози-

тарної системи зумовлювали результати проведення масової приватизації.

Процеси реформування власності в Україні супроводжувались структурною перебудовою економіки і зумовили створення ринку цінних паперів як складової ринкових відносин. Проведення приватизації в Україні, на жаль, здійснювалось майже за повної відсутності законодавства, яке б вирішувало весь комплекс проблем щодо обігу цінних паперів, враховуючи досвід інших держав. Держава запропонувала переважній більшості підприємств єдиний шлях до “нового управління” – акціонування. Більшість емітентів в Україні використовували емісію фінансових інструментів не з метою залучення інвестицій, а для перетворення з державної форми власності в приватну зі зміною форми господарювання. Це призвело до обігу великої кількості неліквідних цінних паперів (35 тис. емісій цінних паперів акціонерних товариств). У результаті обміну приватизаційних сертифікатів та пільгової передплати виникла велика кількість (30 млн) власників цінних паперів, які за своєю суттю не є власниками і не мають можливості (а інколи бажання) управляти належною їм власністю.

Зміна форми управління і неможливість власників управляти належною їм власністю призвели до відсутності стимулів для покращання показників роботи цих підприємств і навіть сприяло спаду виробництва. Це зумовило втрату будь-якого взаємозв'язку між формою власності і показниками роботи цих підприємств. Президент України визначив необхідність забезпечити прозорість та поглиблення процесу грошової приватизації. Його основна мета – формування ефективного власника.

В результаті проведення масової приватизації в Україні виникли проблеми: дієвості структури управління виробництвом, які пов'язані із розпорошеністю капіталу; обігу великої кількості неліквідних цінних паперів; обліку прав власності на цінні папери акціонованих підприємств.

Специфічність національних ринків цінних паперів, інколи навіть принципова відмінність законодавства щодо обігу цінних паперів однієї країни від іншої значно ускладнювали вирішення цієї проблеми. Практика діяльності місцевих ринків значно відрізнялася, що вводило в оману іноземних учасників. У зв'язку із швидким розвитком міжнародного бізнесу з цінними паперами ускладнювалося становище стосовно вимог щодо відповідної міжнародної ідентифікації фінансових інструментів. Таким чином, із зростанням міжнародної торгівлі критично важливим стало виконання вимоги щодо стандартизації всіх видів діяльності на рин-

ку капіталу, особливо на ринку цінних паперів.

На сьогодні на світових ринках цінних паперів склалася така ситуація.

Японський ринок акцій закотився у грудні 2009 р. у зв'язку із зниженням основних індексів. Приводом для активних торгів стала доповідь банку Японії Tankan про те, що компанії країни зайняли захисну позицію з метою перечекати глобальний економічний спад.

Російський ринок акцій станом на грудень 2009 р. зростав, формуючи позитивне зовнішнє середовище. Основним стимулом зростання стала новина про порятунок держфонду Dubai World. Слід зазначити, що гравці поки не поспішають продавати цінні папери. Надалі ситуація на російських торгах буде визначатися макроекономічною статистикою.

Торги в США у грудні 2009 р. визначили зростання фондових індексів. Макроекономічні звіти, що вийшли, підсилили впевненість інвесторів у тім, що відновлення економіки відбувається більш активними темпами, ніж вважається. Лише Nasdaq Composite закотився зниженням за підсумками. Американські фондові торги відкривалися зростанням індексів на фоні поліпшення аналітиками провідних банків прогнозу щодо зростання ВВП США в четвертому кварталі 2009 р. [4].

Динаміка українських фондових індексів іде врозріз із загальносвітовою динамікою руху ключових фондових індексів. Таким чином, ринок практично не реагує на зовнішні фактори, що донедавна були ключовими драйверами українських фондових індексів.

Український фондовий ринок продовжує ігнорувати позитивні настрої на світових площадках, викликані виходом статистичних даних щодо зовнішньої торгівлі і роздрібних продажів у США.

У фінансовій кризі 2008–2009 рр. частково звинувачують регуляторів найбільших країн світу, насамперед США, що зберігали процентні ставки на низькому рівні після спаду 2001 р., незважаючи на очевидне відновлення економіки.

IV. Висновки

В Україні сьогодні вже сформувалася думка як багатьох учасників фондового ринку, так і регуляторних державних органів про доцільність реалізації централізованої дворівневої депозитарної системи: центральний депозитарій – це хранителі цінних паперів. Багато в чому ця позиція сформована й завдяки тому, що де-факто таку систему вже створено, і вона працює. Її центральною ланкою став депозитарій “Міжрегіональна фондова спілка”, акціонерами

й учасниками якого є всі ліцензовані в Україні хранителі.

Фондовий ринок у системі державного управління відіграє не тільки роль фінансового полігону для обігу цінних паперів. Він та його інструменти включаються в систему заходів, що належать до бюджетної, фінансової, соціальної та інших видів політики.

Сьогодні не потрібно доказів того, що фондовий ринок – це обов'язковий елемент зростання економіки, оскільки він є вищою формою розвитку товарно-грошових відносин. При гармонічному розвитку інфраструктури, налагодженому правовому забезпеченні механізмів захисту всіх учасників – інвесторів, емітентів, посередників – фондовий ринок є ефективним двигуном економічного розвитку будь-якої країни. Незважаючи на те, що фондовий ринок України зростає, але за світовими мірками це зростання незначне [7].

Світовий досвід свідчить, що для вирішення цих проблем, для забезпечення функціонування фондового ринку недостатньо тільки використовувати новітні інформаційні технології і сучасні фінансові інструменти, необхідно налагодити взаємодію системоутворювального комплексу взаємозалежних інститутів інфраструктури ринків капіталу, яким виступає депозитарна система [8].

Децентралізована діяльність учасників фондового ринку, непрозорість системи створення угод та недосконалість системи обліку прав власності перешкоджають розвитку фондового ринку України.

Література

1. Корнєєв В.В. Інвестиційна спорідненість приватизації і фондового ринку / В.В. Корнєєв // Фінанси України. – 2002. – № 4 (77). – С. 73–79.
2. Павлов В.І. Ринок цінних паперів в умовах приватизації: регіональний аспект : монографія / В.І. Павлов, І.В. Кривов'язюк. – Луцьк : Надстир'я, 2002. – 160 с.
3. Денисенко М.П. Фондовий ринок України: ретроспектива та погляд у майбутнє / М.П. Денисенко // Акціонер. – 2002. – № 3. – С. 42–48.
4. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ssmsc.gov.ua/ShowArticle.aspx?ID=2059>.
5. Матеріали П'ятого міжнародного форуму учасників ринку капіталів України. Форос, 26–29 вересня 2002 р. – К. : ПФТС, 2002. – 228 с.
6. Ромащенко О. Проблеми інвестування страхових резервів на ринку цінних паперів / О. Ромащенко // Ринок цінних паперів України. – 2002. – № 9–10. – С. 71–78.
7. Отченаш А.А. Ліквідність фондового ринку та зростання його капіталізації – як цього досягти / А.А. Отченаш // Матеріали VIII міжнародного форуму учасників ринку капіталу, 15–18 вересня 2005 р. – С. 5–13.
8. Постановление Кабинета Министров Украины “Об утверждении Государственной программы развития Национальной депозитарной системы Украины” от 21.12.2004 г. № 1707.

УДК 351.851

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ ВИЩОЮ ОСВІТОЮ ЯК ВІДКРИТОЮ СИСТЕМОЮ В КОНТЕКСТІ СОЦІАЛЬНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

Козарь Т.П.

кандидат наук з державного управління, доцент
Класичний приватний університет

Annotation

The process of management of open system of higher education is considered in the article. Synergic approach in higher education management is defined.

Анотація

Розглянуто процес управління відкритою системою вищої освіти; визначено синергетичний підхід в управлінні вищою освітою.

Ключові слова

Вища освіта, відкрита система, державне управління, органи державної влади.

I. Вступ

У специфічних умовах сьогодення особливої актуальності набуває теоретичне осмислення складних процесів управління вищою освітою в Україні, що є однією з важливих проблем державного управління. Успішному розв'язанню зазначеної проблеми сприятиме обґрунтування нового змісту цієї підсистеми управління, перспектив її розвитку за умови партнерства між системою освіти, державою і суспільством.

Вищезазначене дає підстави стверджувати, що в контексті соціальних трансфор-